MATTHÆO
CONSILI
MEDICÆ

QUÆSTI
MEDICA

Hodgson Jan 26/28
Lot 219 = 20/-

Trois traités du même auteur dans ce volume.

Le Second traité *Quaestionum Medicarum enodatio*, a été reimprimé beaucoup plus ample, puisqu'il contient Cent Questions: mais on a omis dans la Seconde edition les observations de medecine qui se trouvent icy a la fin du traité; ainsi il est necessaire d'avoir les deux Editions.

DISCVRSVS MEDICINALIS, DE FEBRE PESTILENTIALI, QVÆ SVPERIORIBVS ANNIS VNIVERSAM FERME GERMANIAM PERVAGATA EST.

In quo rationibus & experientia demonſtratur, ſanguinis miſſionem pro curatione febrium peſtilentialium pernitioſam eſſe.

Auctore
Ioanne Matthæo, Heſſo, Medico Badenſi.

FRANCOFVRTI
Ex Officina Zachario-Paltheniana.

M. DC. III.

ANTIQVAE NOBILITATIS VIRO STRENVO ET AMPLISSIMO Domino Wolffgango Theodorico a Morlen cognomento Behm, Electoralis Palatinatus consiliario & Burggrauio Starckenburgico, domino & patrono suo colendissimo.

QVEMADMODVM *in expugnandis munitionibus, & inuadendo hoste maior calamitas incidere non pōt, quam si belli duces de modo & processu pugnandi inuicem dissentiant: Sic in medicina maior calamitas excogitari nequit, quam si medici de remediis, quibus morbus acerrimus humani generis hostis profligandus est, dissentiant & contendant. Dum enim quisque vtrobique suum institutum vrget, pulcerrimæ rerum gerendarum occasiones dilabuntur. Huius rei, vt de alienis non dicam, in medicina nostra, varia habemus exempla. Magna siquidem concertatione & peri-*

culose adhuc disceptatur, an in pleuritide vena lateris affecti, vel non affecti sit secanda. An in Dysenteria præmißis præmittendis, ad vere adstringentia deuenire liceat? An pro febris pestilentis curatione vena sit incidenda? &c. Dum igitur alii in sectione venæ, alii in vsu alexipharmacorum potißimam salutis spem collocãt, infiniti ægri exspirant, vt certum sit ex contentiosis istis & curiosis disputationibus, pro luce densißimas tenebras oculis offundi. Quapropter cum ante annos aliquot, febris pestilens vniuersam fere Germaniam infestaret, idemque contagium Alzeanos, apud quos tum temporis medicinam faciebam, corriperet, mearum partium esse existimabam, breuem & succinctum modum præseruandi curandique luem istã grassantem, populari idiomate conscribere, vt constaret quid in pharmacopolio isto, pro cuiusque ætatis & conditionis hominibus integra fide præparatum exstaret. Verum cum hoc meum consilium in quorundam curiosorum hominum manus, nescio quo fato, incidisset, quædam in parte diæteтica & chirurgica desiderarunt. Non potui igitur non facere, hortãtibus, præsertim & insti-

instigantibus nonnullis amicis, quin pluribus argumentis, quid in vtraque parte statuendum esset, demonstrarem & æquis censoribus publice subiicerem. Adieci etiam refutationem quorundam argumentorum cuiusdam Chymici, Gramanni, quæ nuper ad manus meas peruenerunt, in summum antiquissimæ medicinæ contemtum, quamuis nec tempestiue, nec apposite, sed omnino imprudenter conscripta. Chymica sane remedia, si recte parentur, nec indocte, quod tamen plerunque fieri solet, vsurpentur, minime improbantur, sed suam merentur laudem. Qui vero Chymicus sua consistere nō posse credit, nisi Galenica quouis modo suggillentur, cum toto cælo errare putarim.

Hunc vero tractatum, Strenue ac Nobilissime Domine, vt tandem gratitudinis meæ pro tot tantisque molestiis, tibi grauissimis totius Electoralis Palatinatus negotiis occupatissimo, factis, testimonium aliquod exstaret, consecrare & inscribere volui. Quamuis autem exile hoc sit opusculum, delicatis & eruditissimis tuis auribus indignum, scio tamen me summum patronum & defensorem contra curiosorum ho-

minum cauillationes inueniſſe. Tuam ergo Str. maiorem in modum rogo, vt exiguum hunc laborem benigne ſuſcipere & defendere; meque ſibi magis magiſque commendatum habere dignetur. Badenæ 10. Auguſt. Anno 1602.

T. Str.

Obſeruantiſſ.

Ioannes Matthæus Heſſus, Medicus March. Badenſis.

DE FEBRE VERE PESTILENTIALI.

ETsi Pestis, febris vere pestilentialis, & febris simpliciter pestilens & maligna inter se differunt; recte tamen Gal. 1. Methodi cap. 5. & 7. monet, de nominibus non contẽdendum, sed res ipsas diligenter accurateq; inuestigandas esse. Licet igitur vulgus febrem vere pestilentem, populariter Anno 1596. & sequentibus, per vniuersam fere Germaniam grassantẽ improprie pestem appellet: de nominibus tamen non contendere, sed morbi naturam & caussam, nec non præseruandi, curandiq; rationem inuestigare placuit.

Definitio.

FEbris vere pestilẽs, quæ Anno nonagesimosexto, septimo & octauo supra sesquimillesimũ a Christo Saluatore nostro nato per Germaniam grassata est, aliter definiri nequit, quã intemperies cordis calida & maligna, ab inexplicabili internæ putredinis

modo generata, totiq; corpori communicata, cum sæuissimis accidentibus (: vt ex Rufio Oribasius notat :) plurimos perimens.

Caussa.

Cornelius Celsus omniũ morborum caussas ad iram Deorum refert. Nos primam & potissimam morborum omnium caussam in peccata nostra & contemtum diuini verbi Theologice conferimus.

Naturales vero huius febris vere pestilentialis caussas inuestigando, cũ primis obseruandum, quod Galenus præfatione com. 1. Epit. docet, communissimi scil. morbi, non nisi cõmunissimam caussam esse. Cõmunissimę porro caussæ sunt aer, cibus & potus. Aer vel mediate, vel immediate, naturalis huius pestis caussa esse potest. Immediate, quando ipsa aeris substantia intra se venenum contrahit, & proinde corpora nostra in eandẽ perniciem pręcipitat, qualis fuit illa aeris constitutio, quę tempore Thucydidis famosam illã pestem in Græcia excitauit. Mediate, aer pestis caussa esse

potest,

poteſt, quando venenũ non primario in ipſo aere cõtinetur, ſed ab inferiorib. exhalationib⁹, terrę motu vel corporibus prælio occiſis & computreſcentibus aliiſque cauſſis inquinatur. Huiuſmodi peſtis exempla deſcribit T. Liu. lib. 1. Decad. 1. & alibi paſſim. Mediate deniq; aer peſtis cauſſas eſſe poteſt, non quod ab inferioribus corporibus vel exhalationibus venenatis ſit infectus, ſed potius quando enormi quatuor primarum qualitatũ exceſſu corpora noſtra ad malignam & venenatam putredinẽ ſuſcipiendam apta & idonea reddit. Huiuſmodi peſtis exempla deſcribit Hippoc. lib. 3. Epidem. Sect. 3. Annus, inquit, auſtrinus, pluuioſus, ſine ventis, per totum: Autumnus vmbroſus, nubiloſus, aquarum multitudines: Hyems auſtrina, humida, mollis, &c. quibus verbis peſtilentem aeris cõditionẽ ex enormi humiditate aeris deſcribit, quemadmodum ex hiſtoria ægrorum, quos ordine ſubiicit, facile apparet. Similem aeris ſtatum idem Hippoc. deſcribit libr. 2. Epid. ſect. 1. Carbunculi, inquit in Cranone, æſtiui, pluebat

in vſtionibus pluuia larga. Huc etiam ſpectat, quod Suetonius in vita Mauritii Rom. Imperatoris refert, annum ſcilicet pluuioſum & auſtrinum inundationes attuliſſe, quales hominum " memoria vix viſæ fuiſſent: Secuta, in" quit Suetonius, vt perpetuo conſequi " conſueuit, peſtis in Italia, ſæuior Ro" mæ quam aliis in locis. Deinde alia " ſubſecuta eſt ſub eodem Imperatore " inundatio fluuiorum, in Italia, Hiſpa" nia, Germania, moxque peſtis homi" num & pecudũ maior illa priore, in" cidit. Simile legitur in hiſtoria Friderici II. Rom. Imperatoris, Anno nimirũ MCC. XXVII. quãdo ob continuas pluuias Tyberis ita excreuit, vt non ſolum plurima damna mortalibus afferret, ſed peſtem etiam excitaret, qua vix decimus quiſque euaſit. Sic cibus corruptus communis cauſſa peſtis eſſe poteſt, quod obſeruauit Iulius Cæſar, lib. 2. de bello ciuili, quãdo Maſſilienſes diuturna obſidione cincti, & ad ſummam rei frumentariæ penuriam adducti corrupto cibo vtebantur, & in grauiſſimam peſtem incide-

incidebãt. Plutarchus etiã in vita Antonii clarissimus auctor est magnã exercitus partẽ esu cuiusdã herbæ incognitæ interiisse. Simili ratione cõmunis potus si vitiatus aut corruptus fuerit, generalẽ pestem accersere potest, vt non immerito Athenienses, vt refert Aretæus lib. 1. ca. 7. in magna illa pestilentia suspicati fuerint Peloponnenses venena cõiecisse in Pyræi puteos. Sic exercitus Antonii in bello Parthico bibendo venenosas paludes malignis febrib. conflictatus est. Cum aũt hæc febris pestilens, nec aeri immediate venenato, nec mediate infecto, multo minus cibis potibusq; corruptis adscribi vel imputari possit, reliquũ est, vt caussam huius pestis in enormẽ & excessiuã aeris intẽperiem cõferamus. Et sane, si omissa omni ꝓlixitate consideremus tẽpestatẽ aeris ab Hipp. & Suetonio descriptã, facile illam cũ Anno 1595. comparabimus, cõstat enim omnib. hyemẽ crebris & diuturnis pluuiis valde molestã fuisse, cui successit tempus vernale plus iuste calidũ. Æstas etiã variis pluuiarũ tẽ-

pestatibus inconstantissima fuit: denique hyems humiditate & mollitie magnopere excessit. Diuturnam hãc aeris intemperiem magno suo malo cum primis senserũt podagrici, quorum non pauci & longiores & vehementiores sustinuerunt paroxysmos: acerbos quoq; dolores in naribus auriumq; pinnis perceperunt. Animaduersũm etiam fuit, eandẽ aeris intemperiem frequentes epilepsias, inauditas conuulsiones & paralyses, colicosque dolores peperisse. Denique hortulani, agricolæ & vinitores insignem totius anni humiditatem, non sine magno rei domesticæ dispendio, experti sunt. Quapropter mirum non est, quod tantam tamque diuturnam intemperiem humidam pestilens febris ex humoribus maligne putrescentibus excepit. Galenus enim lib. 1. de Temperam. c. 4. inquit, Annum plus iusto humidum, pestem prędicere. Aristoteles etiam 4. Meteor. nimiam humiditatem putredinis matrem appellabat. Quinimo Gale. lib. 1. de differ. febr. c. 4. memoriæ prodidit, se simi-

ſe ſimilem aeris intemperiem humidam obſeruaſſe, qualem Hippocr. deſcripſit, & ad præſeruationem venturæ peſtis tempeſtiue corpora exſiccando peſtem auertiſſe. Ceterum putredo huius febris vere peſtilentialis differt a putredine aliarum febrium putridarum, excellenti & inexplicabili putredinis gradu, qui a malignitate ſeu veneni natura, teſte Galeno comment. 3 in Epidem. Hippoc. tex. 50. nihil differt. Sunt tamen ex recentioribus nonnulli, qui febrem peſtilentialem, non per grauem & excellentem putredinem, ſed potius per occultum venenum definiendam eſſe cenſent, quaſi verus character omnium febrium peſtilentialiũ non ſit excellens & inexplicabilis putredinis gradus, ſed venenum. Verum ſi per venenum, inexplicabilem putredinis gradum intelligunt, nihil abſurdi ſtatuunt, quemadmodum Galenus aliique veteres Medici extremũ omnium qualitatum gradum pro veneno, quandoq; ſumſerunt. Exempli gratia: Quando opium non proprie, ſed

per excellentem frigiditatis gradum venenum dicitur. Idem de cicuta aliisque vel extreme calidis vel frigidis iudicium. Si vero per venenũ aliquid ab excellenti & inexplicabili putredinis gradu diuersum fabricare conantur, contra Galenum ipsamq; rei naturam peccãt. Quapropter vt seriem caussarum breuiter contraham, externa huius febris pestilentialis caussa fuit diuturna aeris humiditas, q̃ corpora ad suscipiendam malignam putredinẽ disposuit; interna vero caussa est illa ipsa maligna putredo, quæ veneni naturam imitatur, & multiplici perseueranteq; ægrorum exhalatione aerem inferiorem, præsertim in locis per se impuris & conclusis, contaminare aliosque contagio inficere potest.

Quæstio. Cũ vero dictũ sit, corpora nostra ex diuturna aeris intẽperie, ad febrem hãc pestilentialẽ iam pridem disposita esse, nõ immerito quæritur, An febris hæc sit contagiosa, & proinde an fuga euitari possit? Primũ equidẽ magno cum dolore experti sumus,

mus, omnia ferme Alzeanæ ditionis oppida, nulla alia ratione, quam ſolo contagio infecta eſſe, ita vt vel agnati, vel profugi, vel heredes peſte defunctorum longe lateque febrem hanc peſtilentialem diſſeminauerint, & vt alia exempla omittam, Alzeanæ calamitatis originem paucis referam, quæ ex mera incuria adeo inualuit, vt vno atque altero menſe omnes vrbis vicos apprehenderit, pueros & ſenes, diuites & pauperes proſtrauerit. Menſe auguſto anni nonageſimi ſexti, ſupra ſeſquimilleſimum, bibliopola ex loco infecto ad Alzeanũ bibliopolam confugiens, paucis diebus poſt moritur: interiectis aliquot diebus 7. vel 8. bibliopolæ liberi ordine moriuntur. Ipſa etiam mater partui iam vicina peſteque correpta, cum pariendi quoſdam dolores ſentiret, aliquot mulierculas conuocauit, vt parturienti adeſſent, ſed cum partu mater exſpirauit. Hanc paulo poſt non ſolum ipſe maritus, ſed etiam obſtetricis filiæ & omnes quotquot decumbentibus miniſtrarunt, in-

fortunii iſtius participes facti, occubuerunt. Cumque multorum temeritas nullo magiſtratus edicto inhiberi poſſet, quin ſani cum ægris, & ægri vix reſtituti, cũ ſanis permiſti indifferenter diſcurrerent, factum eſt, vt exiguo temporis ſpatio nullus vicus a contagio immunis ſuperfuerit. Hinc manifeſte apparet, quid ad alteram partem ſit reſpondendum, hanc nimirum febrem omnino cõtagioſam eſſe, & per conſequens fuga deuitari poſſe. Neq; obſtat communiſſima ad peſtem diſpoſitio, cuius gratia vere quidam dixiſſe videbatur: Quocunq; fugimus, peſtem in tergo nobiſcum circumferimus: Quapropter ſic reſpõdeo: Etſi corpora cõmuniter ad peſtem ſunt diſpoſita, non tamẽ omnia ſimili modo ſunt diſpoſita: temperamẽta enim ſicciora minus diſpoſita ſunt, quã humidiora. Deinde licet communis aeris intemperies aptitudinem ad malignam febrem ſuſcipiendam impreſſerit, neceſſarium tamẽ non eſt, ſolam aptitudinem ſeu diſpoſitionem ſufficere, vt peſtis ineuitabili modo ſequatur.

quatur. Exempli gratia : Qui catarrhoſus eſt, ille ad Epilepſiam, Apoplexiam, paralyſin vel podagram diſpoſitus eſt, neceſſarium tamen non eſt, talem effectum ſubſequi : poteſt enim natura, quod ſuperfluum eſt, vel ſuperare vel per conuenientiora loca expellere. Sic quando videmus ſolem æſtiuo tempore aquoſos vapores ſurſum attrahere, recte dicimus aerem ad pluuias diſpoſitum eſſe, nec tamen neceſſarium eſt, illas ſubſequi : poteſt enim materia attracta conſumi vel diſſipari. Simili ratione, licet corpora noſtra ratione aeris exceſſiue humidi plus iuſto humectata ſint: venenum tamen nondum conceperunt, niſi per contagium magis inficiantur. Quapropter, cum a poſſe ad eſſe non valeat conſequentia, per tempeſtiuam fugam contagium deuitari poterit, ac proinde recte faciunt, qui conuerſationem cum infectis, quantum Chriſtiana charitas permittit, diligẽter vitant, alioque ſecedunt. Cum autem non omnibus vel officii vel aliarum neceſſitatum cauſſa fugere locumque

mutare liceat, optima prꝰſeruandi ra-
tione conſtanter vtendum erit, ne te-
mere & incaute propriam vitam vi-
deamur neglexiſſe, vel Deum omni-
um Medicinarum auctorem tentaſſe
nimis ſero cum periculo vitæ noſtra
conqueramur.

Præſeruatio.

MOdum prꝰſeruandi tutandique
corpora a febre peſtilentiali
breuiter perſtringit Gal. loco cit. de
" differ. febr. c. 4. Vidi, inquit, talem
" temporis ſtatum, qualem Hippoc
" deſcripſit, vnde ſtatim ab initio, cor-
" pora quæcunque humidiora erant, o-
" mni via exſiccare conabamur; q̃ ſicca
" erant, in iis priſtinum ſtatum conſer-
" uabamus, ſuperfluitates redundantes
" iuſtis purgationib. tollebamus, fora-
" minũ obſtructiones aperiebamꝰ, &c.
Huic ſcopo generaliter a Gal. propo-
ſito ſatis fieri poteſt, partim recta ad-
miniſtratione rerum nõ naturalium,
partim etiam vſu medicamentorum
præſeruantium. Res nõ naturales ſunt
Aer, Cibus & Potus, Motus & Quies,
Somnus & Vigilia: Repletio & Inani-

tio; animique Affectus, de quibus ordine dicendum.

Aer.

AErem quod attinet, ex ante dictis apparet aerẽ purũ & ſiccum ſaluberrimum eſſe: ſin a natura talis non ſit, omni diligentia enitendum, vt artificio purificetur & exſiccetur. Laudabile igitur fuit magiſtratus edictum, non ſolum de mutandis vrbibus priuatiſque ædibus, ſed etiam beſtiis inutilibus abigendis, reliquarumque beſtiarum, cum primis vero porcorum, anſerum & gallinarum fimo, aliiſque excrementis diligenter exportandis. Nec impium aut inhumanum eſt, quando temerariæ & non neceſſariæ conuerſationes cũ infectis prohibentur. Quin imo ex ſacris docemur literis, morbis contagioſis infectos a reliquo populo per legem diuinã remotos fuiſſe. Ideoq; cõſultum eſſet certos certo ꝑtio conſtituere homines, q infectis miniſtrent, eorumq; piam pariter & diligentem rationem habeant. Optandũ etiam, vt defuncti

per homines ad id officii deſtinatos efferrentur, tribubus etiam lex efferendi comitandiq; eos hoc tempore relaxaretur. Diligens quin etiam animaduerſio habenda, vt ſepulcra iuſtam acquirant profunditatem, nec, quod interdum magna incuria fieri conſueuit, vnum funus ſupra alterum, ſed potius ſecundum latitudinem vnum iuxta alterum collocetur: alioqui ſi ſuperficietenus defuncti ſepeliantur, metuendum, ne putrida & maligna ſepulcrorum exhalatio nouis morbis aliquando occaſionem præbeat, quod ſub Mauritio Rom. Imper. accidiſſe Suetonius refert. Chriſtiana etiam caritas requireret, vt ædes infectorum, maxime vero publica hoſpitia, peculiari aliquo ſigno notarentur, ne inſciis hominibus terror aut grauius periculum crearetur. Poſtremo Chirurgis & tonſoribus mandandum, ne ad ſanos pro incidenda vena vel ſcarificanda cute vocati, inſtrumentis illis vtantur, quibus apud infectos vſi fuerunt. Deinde, ne purulenta emplaſtra per ædes ægrorũ hinc

inde

inde diſiiciant, ſed extra vrbem deferant: relictis enim emplaſtris, certum peſtis ſeminarium relinquitur & conſeruatur. His per Magiſtratum recte conſtitutis, quilibet pro ſe, quãtum fieri poteſt, aeris temperiem corrigat, & ad iuſtam ſiccitatem puritatemque perducat. In hunc vſum probantur lucidiſſimi ignes ſeu flammæ ex aridis lignis iuniperinis & ſimilibus inſtitutæ, quæ omnem aeris impuritatem exſiccent & conſumant. Suffitus etiam ex baccis iuniperinis, foliis ſaluię, ex abſinthio, roremarino, &c. parari debent, qui nõ ſolum exſiccandi, ſed veneno etiam reſiſtendi vim & facultatem habent. Ad hanc eandem intentionem habentur in pharmacopoliis trochiſci pro fumo, quib. ditiores in cubiculis & hypocauſtis vti poſſunt: in area vero domus excitentur ſuffitus ex lignis, baccis & virgulis iuniperinis, ita vt fumus per vniuerſam domum aſcendere & libere permeare poſſit. Feneſtræ diligenter occludantur, præſertim tempore nocturno, interdiu tamen cœlo ſereno ex-

ſiſtente, illæ aperiri debent, quæ Septentrionem reſpiciunt, deinde quæ Orientem. Ieiuno corpore nunquam in forum publicum, templum, curiam, alioſque populi conuentus prodeundum: ſemper etiam ex antidotis infra poſitis aliquid ore ſumendum & maſticandũ, ad corrigendum aerem, & communem multorum hominum halitum. Quando ex officio ægri viſitandi ſunt, eadem regula obſeruetur. Veſtiméta etiam abſinthii ſuffitu ſuffumigentur: manibus quoq; geſtanda ſpongia, aceto roſaceo madefacta, in quo aceto baccæ iuniperinæ, lauri, ruta, cortices arantiorũ, & ſimilia macerata ſint: hac ſpongia nõ ſolum nares, ſed tempora etiam & pulſus frequenter humectentur.

Cibus & potus.

CIborum ea ratio eſſe debet, quæ corpus plus iuſto humidum ad ſicciorem naturam deducat. Abſtinendũ igitur a crebris iuſculis, vel parce, iiſq; aceto odorifero præparatis vtendum. Piſcium genera, eo quod nimium humectẽt, vitari debent. Quicunque

cunq; tamen piſces debito tempore conuenientiq; modo ſale cōditi ſunt, nec vlla corruptionis ſuſpicio ſubeſt, non poſſunt omnino improbari, præſertim ſi ſit moderatus illorum vſus. Omnia enim, quæ ſale condita ſunt, corpora exſiccant & putredini reſiſtunt. Hinc obſeruare licet, eos qui cibis paulo largius ſale cōditis veſci conſueuerunt, rariſſime febribus putridis tentari. Ex carnium numero merito improbantur porcinæ, ouinæ, anſerinæ & ſimiles, quæ multū excrementitii humoris generāt. Leporinæ aliæq; ferinæ carnes moderate vſurpari poſſunt. Ex volatilium genere probantur turdi, turdelę, galli gallinacei, & ſimiles. Carnes etiā aſſæ elixis præferūtur: elixæ vero modico aceti præparētur: aſſandæ corticibus arātiorū, foliis ſaluiæ vel roriſmarini transfigantur, vel cū baccis iuniperinis infarciātur. Lac, cū facile corrumpatur & putreſcat, vitādū erit, queādmodū etiā abſtinēdū ab omnib. aliis cibis, qui cum lacte parantur. Butyrum vero in frequenti vſu eſſe debet, eo quod venenis potenter reſiſtat. Caſeus cum propter fœto-

rem, tum etiam propter obſtructiones, quas parit, vitandus. Omnis enim fœtor, teſte Auicenna, aptum eſt veneni & putredinis pabulum. Galenus etiam obſtructiones precauendas eſſe monuit. Ex fructibus conducunt pruna acida, ceraſa acida, ribes, berberis, rubi, capperes, & amygdalæ amaræ. Profunt etiam allia, cæpæ, ſinapi, raphanus marinus, quæ nō alimenti, ſed condimenti loco vtiliter vſurpantur. Mira igitur quorundam curioſitas, qui famoſa hæc ruſticorum antidota ignoranti populo ſuſpecta reddunt, & prorſus vitanda eſſe conſulunt: ſed ex quo fundamento hoc ipſis liceat, ipſi viderint. Sat equidem ſcio, immodico & frequenti rerum acrium vſu ſanguinem incaleſcere, multumque bilioſi humoris generari, peſtilētes vero febres inde oriri, firmiori probatione indiget. Nonnulli cum viderent, cæpas cum theriaca ſub prunis aſſatas, & tumoribus peſtilentialibus impoſitas, venena attrahere, ſuſpicati ſunt eaſdem cæpas intra corpus aſſumtas omnem externam maligni-

tatem

tatem ad interna viſcera pertrahere. Verum Gal.lib.3. de Temperam.c.3. hæc ſomnia ſatis refutat: non enim, quæ foris impoſita, attrahunt vel exulcerant, illa etiam intus aſſumta idem præſtant: acrimonia ſiquidem, coctione & variis ventriculi humiditatibus permiſta, plurimum remittit: Vnde Matthiolus etiam ipſum cæparum ſuccum expreſſum, peſte laborantibus propinare minime veretur. Sic Roſcellus præſtans Medicus eundem ſuccum ex cæpis preſſum pro arcano peſtis remedio exhibet, reliquam vero cæparum pulpam tumoribus peſtiferis imponit. Accedit quod Sotion antiquus auctor memoriæ prodidit, cæparum vſum firmam valetudinem conſeruare. Nec Horatius alliorum vſum ſuſpectum reddere poteſt, quando inquit:

Parentis olim, ſi quis impia manu
Senile guttur fregerit.
Edat cicutis allium nocentius,
O dura meſſorum ilia
Quid hoc veneni ſæuit in præcordiis?

Apparet enim, Horatium Poetarũ more ludere, & allii eſum, cui for-

te aſſuetus non fuit, iocoſe reprehendere. Cõſtat alioqui, allii vſum contra venena in Vngaria & Italia, potiſſimũ ęſtiuo tẽpore, quãdo meſſoribus & agricolis venenata reptilia nocere poſſunt, vſitatiſſimũ eſſe: vnde Virgilius.

Nunc virides etiã occultant ſpineta lacertas,
Theſtylis & rapido, feſſis meſſoribus æſtu,
Allia ſerpyllumque herbas contundit olentes.

Eiuſdem conditionis ſunt ſinapi, raphanus marinus, & ſimilia. Si enim naturam illorũ perpendamus, omnia hæc ſuperfluas corporis humiditates conſumere & veneno potenter reſiſtere valebunt. Hinc non ſine graui cauſſa ſinapi in compoſitionem Electuarii, quod ouum aureum vocant, tanquam principalis pars ingreditur. Nec tamen immoderatum horum omnium vſum cuiquam conſulere velim, ſed quantum condimenti ratio permittit. Pro acetariis parandis æſtiuo tempore conueniunt, acetoſa herba, & radices cichorei. Hyberno tempore endiuia, naſturtium aquaticum, cappares & geniſtæ floſculi arte conditi. Pro potu quotidiano eligatur vinum

num ſimplex, vel ſi generoſum ſit, aqua diluatur: hoc enim Celſus libr. 1. cap. vltimo, diſerte præcipit. Vulgus igitur peſſima conſuetudine peſtis graſſantis tẽpore fortiſſimis vinis delectatur, nec exiguam præſeruationis ſpem in vſu fortium vinorum collocat & potationibus indulget. Qui aſſueti ſunt, commode vtuntur cereuiſia probe excocta. Vina abſinthiaca, ſaluiata, iuniperina, & quæ ex carduo benedicto, helenio, zedoaria, & ſimilibus debito modo parantur, vtiliter quandoque bibuntur. Spiritus vini, ſeu vinum ardens nulla ratione conuenit, & præſtaret publico magiſtratus edicto huius vini vſum interdicere. Perperam etiam faciunt, qui omnis generis medicamenta in ſpiritu vini extrahunt, vel in eo macerant. Eſt adhuc quoddam hominum genus, quod ſcarabeorum naturam imitatur, excrementiſque delectatur, & vrinam propriam frequenter potandam præcipit. Scarabeis iſtis ſuus mos ſinendus, videant autem, ne aliquãdo fomitẽ putredinis intus ge-

rentes, potu illo malum adaugeant: certum siquidem est, humoribus infectis, vrinam salubrem esse haud posse. Qui vero a Scarabeorũ natura abhorrent, ij præstantiora remedia, ab altissimo nobis largiter concessa vsurpare norunt.

Motus & quies.

CORnelius Celsus loco cit. tanti fecit motum seu exercitium corporis ad præseruationem pestis, vt etiam eos, qui incedere aut ambulare nequeunt, gestandos vel nauigio vehendos præceperit. Circa motũ vero seu exercitium corporis, tria sunt cõsideranda, locus scilicet, vbi exercitium instituitur, tempus & modus. Locus exercitationis procul dubio ab omni fœtore & malignitate purus esse debet. Tẽpus exercitationi aptum erit pomeridianum, quando aer radiis solaribus repurgatus est: aere vero nubiloso exsistente, domi manẽdum erit. Modus ad duo respicit, ad formam exercitij, & terminũ. Formam exercitij quod attinet, laudantur ab omnibus ambulationes, gestationes, vecta-

vectationes, equitationes. Terminus, ad quem exercitatio producenda, erit totius corporis moderata calefactio citra omnem fatigationem, aut sudoris profusionẽ, teste Celso. Fuchsius etiam vehementiora exercitia, quæ ad sudoris vsq; profusionem instituuntur, prolixe detestatur: vnde publicas choreas, & saltationes magistratus edicto prohibendas esse consulit. At vero crediderim, saluo Celsi & Fuchsij iudicio, puro exsistente aere, eoque a loco infecto remoto, exercitationes corporis, vsque ad sudoris profusionem vtiliter institui posse. Hoc enim pacto meatus cutanei æquabiliter aperiuntur, superflua humiditas exhalat, & corpus rite exsiccatur. Danda vero opera, ne apertis adhuc meatibus cutaneis, aut sudore profluente, in vrbem vel locum infectum redeamus, sed deterso sudore paulisper quiescamus, donec vires intra corpus redeant, & meatus paulatim moderateque occludãtur. Quod autem Celsus hanc vehementiorem exercitationem prohibuit, caussa est,

quia de peste proprie sic dicta loquitur, quæ ab infectione totius aeris dependet, adeo vt corpus sub aperto aere nusquam tuto exerceri possit. Cum vero talis aeris pernicies, grassante hac pestifera febre, non sit, nihil prohibet, corpora paulo fortius mouere. Fuchsius etiam non sine graui iudicio publicas saltationes improbat, vtpote quæ in ipsis vrbibus & cũ personis vel infectis, vel nondum omnino restitutis sæpe instituuntur, adeo vt pestilens locorum & suspectarum personarum halitus, apertos & hiantes poros, anhelantiaque ora facile ingredi possit. Quapropter detestanda minimeq; silentio prætereunda nostrorũ puerorum cõsuetudo, qui per integros dies, per omnes vrbis plateas rapido cursu feruntur, & si interim funera exportanda sunt, ipsi omnium primi sudore adhuc madentes accurrunt, funera sibi demonstranda petunt, deinde ad barathrum illa comitantur, vt mirum non sit, quod hæc iuuenilis ætas præ ceteris periclitetur. Accusandi vero parentes, qui talẽ iuuentuti licentiam permit-

permittunt, quæ omni pericula plena esse videtur. Vnum adhuc ex Cornelio Celso obseruandum, qui diligenter monet, ne exercitia nudis pedibus instituantur: hinc enim caput catarrhis tentatur, cutisq; densata liberam perspiratione impedit. Quies immoderata, maxime vero turpe otium fugiendum: otio siquidem corpora torpescunt, omnisque generis superfluitates colliguntur, quod ex frequēti sputatione veteres agnoscebant, ideoque frequenter exspuentes tanquam otio deditos puniebant.

Somnus & Vigilia.

Circa somnum & vigiliã illud Catonis obseruetur:

Plus vigila semper, nec somno deditus esto.

Somnus enim, quemadmodum & quies immodica corpus variis excrementis onerat: contra vigiliæ multas superfluitates consumunt, & vapores discutiunt. Parce igitur somno indulgendum, & nõ nisi nocturno tempore, quantum virium conseruatio requirit, dormiendum. Somnus diurnus, maxime qui statim post sumtum

cibum obrepit, diligenter fugiendus; Hinc versus;

Sit breuis aut nullus tibi somnus meridianus.

Repletio & Inanitio.

REpletionem deuitandam & auferendam, adeoque inanitionem repletioni præferendam esse, præter Auicennam & Galenum Vindicianus quoq; antiquus Medicus docuit, qui in Epistola quadam ad Valentinianum Imperatorem memorię prodidit, Pestem ex sola crapula & repletione sæpissime originē traxisse. Ceterum aufertur repletio potissimum purgatione, sectione venæ, sudoris profusione & vomitu. Cum igitur externa aeris humiditas corpora variis superfluitatibus repleat, quæ non nisi iustis purgationibus aufertur, Oribasium imitari decet, qui lib. 7. cap. 23. purgantia medicamenta tempestiue vsurpata multos morbos auertere docuit. Circa electionem purgantium medicamētorum obseruandum, valide purgantia ad pręseruationem pestis minime conuenire: internorum enim viscerum virtutem, teste Galeno com-

no comment. 2. de vict.acut. tex. 12. ita eneruant & dissoluunt, vt quamuis superfluitates liberius admittant. Grauissime igitur errat, qui non nullis vsum Turpeti pondere vnius vnciæ cum beroarticis quibusdam in spiritu vini extrahendis pro secreto remedio vendidit. Sed quis asininam hanc ruditatem non explodat, cum nullus sit tam leuiter in Medicina versatus, qui ignoret, a strenue purgantibus diligẽter abstinendum esse? Addo, quod sine vllo iudicio diuersissimarum operationum simplicia medicamenta inuicem permista sunt, dum scilicet alia per sudorem mouent, alia interim per aluum fortiter trahunt. Sed curiosi isti, quibus celebritas loci, in quo Medicinã faciunt, pro ratione & iudicio sufficit, minime illud Galeni legisse videntur, quando nimirum in libro, Quos purg. oportet, ea inuicem miscẽda esse, præcipit, quæ eandem & æqualem operationem moliuntur. Porro cum experiamur puerilem ętatem huic febri pestilentiali potissimum subiectam esse,

nullam (vt opinor) aliam ob caussam, quam ꝙ ratione ætatis & ingluuiei varias colligit superfluitates; ipsa ratio expostulat, vt hæc quoq; ætas côuenientib. pharmacis semel atq; iterum pro cuiusque conditione perpurgetur. In hunc vsum Actuarius cômendat medicamenta eccoprotica, quę aluũ leniẽdo subducũt, vt sunt manua, syrup. rosatus solutiuus, cassiæ medulla & similia. Corporib. ab omni colluuie & immunditia repurgatis, de sanguinis missione cogitandũ. Sanguis vero iis mittẽdus, qui vel sanguine abundant, vel qui calidioris sunt naturę, aut alioqui sanguinem mittere côsueuerunt. Qui ob sanguinis copiam venę sectione indigent, his vena cubiti incidenda, vt plethora commode inaniri & auferri possit. Qui calidioris sunt naturæ, venam dextri cubiti, quã Hepaticam vocant, incidendam curabunt. Qui vero côsuetudine sanguinẽ mittere côsueuerũt, alternatim modo venã dextri, modo sinistri lateris aperire debent. Quibus hæmorrhoides vel menses vltra naturale & côsuetũ tempus suppressi sunt, vena malleoli inte-

rior incidēda. Pręgnātes caute & prudēter agant, nec ſine Medicorũ ſpeciali cōſilio ſectionē venæ admittant. Ad tollendã repletionē pertinet etiã ſudor, quo nō ſolũ partes cutaneæ, ſed ſanguis etiã venarũ, ab omni aquoſitate ſuperflua repurgatur. Sudor variis modis elicitur, calore nimirũ Laconici, balneis, calore lectulorũ, ignitorũ lapidũ, arena marina calida, ſole & exercitiis. Laconica apud veteres erant loca ſubterranea, in quibus corpora calido vapore naturali promte ſudabãt; cuiuſmodi Laconica in agro Putedano in Baiis, & tractu Patauino adhuc hodie habentur. Laconicorũ vicē apud nos ſupplēt dolia vndiq; contecta, in quib. per vaporē aquarũ bullientiũ vel ignitorũ lapidum ſudor ꝓuocatur. Idē præſtant balnea quorum vſus tam apud nos, quam apud veteres duplex eſt. Primus vt corpora in aquas dulces immerſa foueantur. Alter vt ſine aquis ſolo ignis calore ſudor ꝓuocetur. Veteres etiã, vt Celſus & Oribaſius referũt, poſt egreſſum ex balneis corpora veſtimentis inuoluebãt, iterumq; ſudorē ꝓuocabãt. Qua-

propter male faciunt nonnulli, qu
indifferenter balneorum vſum hiſce
temporibus prohibent & ſuſpectum
reddunt. Etſi enim publica balnea
propter multorum hominũ conflu-
xum metu contagii ſuſpecta ſunt, quæ
tamen in priuatis ædibus lociſque pu-
ris inſtituũtur, improbari nec debent
nec poſſunt, ita tamen vt ſine large a-
quarum affuſione ſolo vapore ſicco
ſudor prouocetur. In balneis priua-
tim inſtitutis conſuetæ euacuationes
per ſcarificationem intermitti non
debent, ſed maiori diligentia conti-
nuari, quemadmodum nec vlla alia
conſueta euacuatio negligenda vel
ſupprimenda: Vnum vero conſidera-
tione dignum hic offertur, An ſcilicet
cucurbitulæ tempore peſtis ad ſcapu-
las poni debeant: Auicenna enim do-
cet, cucurbitulas ſcapulis impoſitas,
cordis tremorẽ inferre, addo, quod
frequenter iſtuc poſitæ, omnem ſu-
perfluitatem ad cordis regionem at-
trahunt. Quapropter melius fortaſſis
eſſet, cucurbitulas partibus inferiori-
bus imponere. Et quoq; apud nos v-
ſitatum

ſitatum, vt ſudor tempore matutino in lectulis euocetur. Ad liberiorē autem illius prouocationem vel potiones ſudoriferæ aſſumendæ. Reliqui modi prouocandi ſudorem vel inuſitati ſunt, vel nimis violenti. Vomitum multi conſulunt, quem tamen Celſus potiſſimum a cibo ſumto vitandum monet. Sed hac in parte conſiderandum, quid natura vel conſuetudo, quam Hippocrates paſſim perpendendam eſſe monet, ferre poſſit.

Animi affectus.

ANimi affectus, prout hoc loco conſiderantur, ſunt vehementes aut repentinæ commotiones a naturæ conſtantia & mediocritate plurimum recedentes, vt ſunt ira, mœſtitia, amor, timor, &c. Enitendum igitur, vt recta ratio animi affectibus ita imperet, ne illorum procellis & fluctibus iactati in extrema vitæ pericula rapiamur.

Præſeruatio in vſu medicamentorum conſiſtens.

COnſideratis rebus externis, haud minor diligentia vſurpandis an-

tidotis a febre peſtilentiali prȩſeruantib. impendi debet. Antidotorũ magnus eſt numerus; danda tamẽ opera, ne omniũ agyrtarũ & tonſorum nugis fidẽ dem⁹, potius in vſu antiquorũ antidotorũ longe experiẽtia ꝓbatorum ordine & conſtanter perſeueremus, Huiuſmodi antidota ſunt Theriaca Andromachi, Mithridatiũ, ouum aureũ, pilulȩ Ruffi, Diaſcordium, tabulæ liberantis cũ aloe & ſine aloe, terra ſigillata, bolus orientalis, lapis bezoar, &c. Vſus horũ antidotorũ talis inſtitui debet, vt corpore prius purgato, ſingulo mane tantullũ de vno vel altero, ꝓut libuerit, deglutiatur, ita tamẽ vt ſingulis ſeptimanis vel 14. dieb. ſudor ſemel in lecto vel tina, vt ſuperius dictũ eſt, excipiatur. Qui prouectioris ſunt ȩtatis, hoc ſudorifero vti poſſunt. ℞. Theriacæ Elect. vel Mithridatii drach. j. ſyrup. acetoſit. citri ℥. ij. Miſce cũ aqua Card. bened. fi. potio. Pro puerili ætate huiuſmodi potio ordinari poteſt. ℞. ſyr. fumar. Vnciam j. terrȩ ſigilla. ℥. j. cum aqua fumar. M. fi. potio. Infantib. dari põt terra ſigillata

vel bolus armena cũ ſyrupo Limonũ. Pro pauperib. quorũ tenuitati ſemper proſpiciendũ, parari poteſt tale ſudoriferum. ℞. Pulueris ſcordij, Card. benedict. an. ℈j. Diateſſar. ʒj. cũ aq. corticum viridum iuglandium. M. Præterea ſingulis ſeptimanis ad minimũ ſemel pilulæ peſtilentiales Ruffi pondere vnius drachmę tẽpore matutino ſunt diglutiẽdæ. Perperã aũt faciunt, qui has pilulas ante vel ſtatim poſt cęnam diglutiẽdas offerunt. Harũ pilularum operatio tãti æſtimať, vt pauci, qui cõſtanter eas vſurpauerunt, peſte correpti fuerint. Reliquis matutinis temporib. alia antidota vſurpenť, quę cuiuſque ætati vel conditioni conueniunt. Pro pauperib. hodie in vſu habetur Electuariũ ex nucibus hoc modo paratum. ℞. Nucum iuglandium, rutæ, baccarum iuniperinarum partes æquales; caricarum ping. partem dimidiam, incidantur incidenda, adde parum ſalis, & contunde omnia ad formam Electuarii, cui affunde acetum odoriferum, & repone in vaſe figulino. Hoc antidotum, etſi ex rebus

vulgaribus constet, tantam tamen Rex Mithridates eius efficaciā contra omnis generis venena expertus est, vt nullo veneno, quamuis rebus desperatis, id maxime expeteret, succumbere potuerit.

Sæpe igitur paruis gratia rebus inest.
Quæ neglecta iacent, pondus habere solent.

Quapropter non solum pauperes, sed ditiores etiam cuiuscunque sint ætatis, cochlearium vnum huius electuarii vtiliter sumere possunt. Notādum tamen, hoc ipsum Electuarium prægnantibus, iis potissimum, quæ abortire solent, crebro vsurpandum non esse: Ruta enim partui est inimica & abortum promouere solet. Pro delicatis & iis, quibus Theriacæ vel Mithridatii vsus noxius est, huiusmodi bezoarticum præscribi potest. ℞. Condit. cortic. citri, Aurant. conseru. ros. cum spiritu vitrioli præparat. an. ℥j. Boli armen. Tormentil. Angelic. zedoar. an. ʒj. cum syrupo acetos. citri M. fl. Electuar. de quo ad magnitudinem nucis auellanæ sumendum. Quando in publicum prodeundum, mastice-

masticetur zedoaria vel primpinella; pauperes sumant radicem ostrutii. Solent, qui decipi volunt, & solis externis remediis delectantur, de collo gestare sacculos, quorum alii ex rebus Cordialibus, alii ex præsentissimis venenis parantur. Cordiales vt improbari nequeunt: sic venenati nulla ratione commendari possunt, neq; vlli profuisse recordor, qui ab aliis antidotis abstinuit. Hoc equidem certo scio, plures, qui vena quorũdam persuasione Argentum viuum testa nucis inclusum peste absumtos esse, autores etiam istorũ amuletorum omnium primos tupiter aufugisse, qui tamen ignaris hominibus argentum viuum vel arsenicum religiose gestantibus certissimam securitatẽ quasi sub iuramento promiserant. Scribunt Historici, Caracallam, licet impius fuerit Imperator, edicto tamẽ cauisse, ne quis superstitiosa ista amuleta gestaret. Magnus etiam ille Theophrastus non sine caussa iudicauit Periclem delirare, cum videret illum amuleta de collo suspensa gestare. Etsi

igitur maxima ſit harum rerũ vanitas, tamẽ Medici nõnulli vanę hominum perſuaſioni & Pharmacopoeorum, quæſtui ſubſeruire, quam quod res eſt fateri, aut firmiora conſulere malunt.

Signa.

ETſi laudabilius opus ſit pręſeruare, quam curare, vt inquit Gal. in arte parua cap. 84. præſeruatio tamen optatum finem nõ ſemper aſſequitur, vt nõ minus pie quam ſapienter dixerit Hippoc. nos medicamẽtis vti, non quod mortem deuitare velimus, ſed vt eandem feliciter exſpectare poſſimus. Si igitur contingat, vt febri peſtilentiali aliquis corripiatur, boni Medici officium eſt minime terreri, ſed optimam curandi viam quam primum ingredi, vt monet Gal. lib. 3. de criſibus cap. 2. Antequam vero curatio inſtituatur, videndum ne Eryſipelas vel ſimile quid nobis imponat, vt credamus ægrum peſte correptũ eſſe, cum alio morbo laboret: ſolet enim Eryſipelas vt febris peſtilens cũ horrore & calore febrili, interdũ etiã cum acuto capitis dolore homines inuadere.

dere. Plura etiam febris pestilentialis signa puerperas terrere solent tertia potissimum die post partũ, quãdo lac cum frigore & sequẽte calore febrili, nec non punctorio dolore sub alis ad mamillas cõfluit, vt sæpe vano terrore misere corripiãtur, sibiq; antidota ad pestem dari cupiant, cum vera febris pestilentialis signa non adsint. Signa igitur febrem hãc pestilentẽ indicantia diligenter sunt examinãda, quæ licet interdum differant, nec omnia simul in omnib. appareãt, vt plurimum tamen adest pręceps omnium virium lapsus, interdũ somnolẽtia; interdum vigiliæ molestãt, capitis dolor ægrum occupat, vrget calor febrilis vomitiones molestæ apparent, pauci qui crapulæ dediti fuerunt, ventris torsiones perceperunt: adest respirãdi difficultas & pectoris angustia vrina interdũ a naturali nõ differt, interdum est sicut iumentorum vrina. Pulsus celer est, & inæqualis, nõ tamen validus. Certa & indubitata signa sunt tumores & papulæ per cutẽ hinc inde efflorescẽtes. Prognostica signa ꝙ attinet, conside-

randum, quod Hippoc. Sect. 4. aph. 19. memoriæ prodidit, tutum non esse in acutis morbis, vel mortem, vel salutem prædicere: sunt enim in morbis acutis multę vicissitudines, quibus si error aliquis in victu commissus accedat, Medici iudicium incertum & inconstans redditur. Experimur tamen paucos euadere, quibus a prima statim morbi inuasione tumores vel pustulæ erumpunt, an quia non critice, sed symptomatice ante tēpus apparent? Pauciores euadunt, qui subinde dormiunt, an quod venenum interius magis sæuit? Paucissimi euadūt, quibus calor mitior aluique fluxus superueniunt, an quod calor mitior ignauiam & naturæ in expellendo veneno imbecillitatem arguit, alui vero fluxus vires iam ante debilitatas & attritas plane prosternit. In hac signorum cōsideratione quæstio occurrit, quæ nimirum caussa sit, quod vniuersæ sæpe familiæ peste absumuntur? Vulgus huius rei caussam ad fatum quoddam, & nescio quam occultam sanguinis proprietatē refert. Verum duæ

duæ potiſſimum cauſſæ naturales mihi ſuccurrũt. Prima eſt temperamentum & diſpoſitionis æqualitas: ſunt enim agnati & ſanguine iuncti eiuſdem, vt plurimum temperamenti, ita vt, ſi pater ad peſtẽ eſt diſpoſitus, mirum non ſit, filios alioſque agnatos ad eandem diſpoſitos eſſe propter temperamenti ſimilitudinẽ. Altera cauſſa eſt, quia agnatus agnatum decumbentem non facile deſerit, ſed omnes ſanguine iuncti auxiliares manus ſibi inuicem porrigunt, dies noctéſq; miniſtrant, vt mirum non ſit vno aliquo moriente, plures eiuſdẽ familiæ mori. Nec tamen eſt infallibile ſignum, nec occultę ſanguinis proprietati, ſed manifeſtis cauſſis Phyſicis adſcribendum, ſi multi eiuſdem familiæ ordine moriuntur.

Curatio.

CVratio a ſudoris profuſione, ſine omni mora auſpicanda: Morbi enim naſcentes, vt Cic. inquit Orat. 5. Philip. facile opprimuntur, fixi difficulter. Exhibenda igitur potio ſudorifera, quæ ætati & cuiuſcunq; condi-

tioni conuenit, adaucta tamen ingredientium antidotorum quantitate. Deinde æger ad excipiēdum ſudorē, quantum vires permittunt, ſeſe cōponat. Inter ſudandū, ne vires deficiant, aut animi deliquia obrepāt, tantillum oxyſacchari, vel ſyrupi acetoſitatis citri, berberorum, &c. per interualla offerre licet. Habito ſudore æger calidis linteis abſtergendus, & in recentem lectum prius calefactū collocandus, deinde iuſculum aliquod conuenienter aceto optimo & odorifero præparatum offerendum. Hoc loco vſum ſalis abſinthiaci chymico more recte præparati inſerēdum exſiſtimo: aliorum enim celebriū Medicorum teſtimonio propriaque obſeruatione didici, præclarnm in ſale abſinthiaco auxiliū eſſe. Geſnerus ſcriptum reliquit, Theophraſtum tria ſalis abſinthiaci grana cum vino ægris exhibuiſſe. Ego vere interdum drachmam dimidiam cum aqua Carduabenedicti, interdum cum extracto Angelicæ, vel ſyrupo berberorum non ſine magna vtilitate exhibui. An vero Sal ab-

ſinthij

ſinthij Theriacæ aliiſque probatis antidotis præferri debeat, quod nõnulli ſtatuere videntur, id non facile dixerim. Hoc equidem affirmauerim ſal abſinthii putredinem potenter inhibere, a Theriaca verò mouendis ſudoribus longe ſuperari. Reſtat adhuc vnum, quod aliorum iudicio relinquo, an ſal abſinthij fauces & palatum inſipidum reddat? Habui enim ægros de eo conquerentes. Certum equidem eſt, lixiuium, ex quo ſal paratur, quemadmodum & alia vulgaria, manus ita afficere, vt ſenſum tactus fere amittant, adeoq; ſuſpicari, licèt ſal ipſum ingrato læuore fauces oblinire, vt de ſaporibus exactum iudicium ferre nequeāt. Ceterum continuanda ſunt medicamenta ſudorifera, donec certa ſalutis ſpes affulgeat. Multum etiam confert, quando ſingulis diebus tres vel quatuor vnciæ aquæ Cardui benedicti cum ſex vel ſeptem guttulis ſpiritus vitrioli, vacuo ventriculo ægris exhibentur. Interim, Cordialia diligenter ſunt vſurpanda, & nares ægrorum aceto roſa-

rum, violarum, florum ſambuci vel ſimili odorifero ſæpiſſime madefaciẽdæ. A ſomno primis prȩſertim diebus arcendi ſunt ægri, ne venenum magis magiſq; ad interiora viſcera progrediatur. Ab vſu Epithematum, quantum fieri licet, abſtinendum, maxime ab iis, quæ actu frigida applicantur. Cordis autem regio Theriaca electa fouenda, a quibuſdam prȩcipitur. Nec ſilentio hic inuoluendum, quod Dodonæus aliique præſtantes Medici plurimum conferre obſeruarunt, quãdo columba viuens per medium diſſecta pedum plantis applicatur, hoc enim pacto non ſolum capitis dolor, quod ſymptoma peſte infectos mirifice torquet, demulcetur, ſed omnis etiam malignitas a partib. ſuperioribus ad inferiores & ignobiles deriuatur. Probatur etiam vas aqua frigida plenum, in quod libra vna vitrioli coniecta ſit: in cubiculum enim repoſitũ, aerem purificat & malignitati reſiſtit. Alij linteola aceto madefacta, hinc inde per cubiculum ad corrigendam peſtiferam exhalationem

tionem ſuſpendunt. Cæterum quod ad ſanguinis miſſionem attinet, periculoſa agitat̃ inter Medicos quæſtio, An ſcilicet pro curatione febris peſtilentialis neceſſarium ſit ſanguinem mittere. Qua in re optandum, vt concors omnium Medicorum ſententia eſſet; eſt enim magnum numẽ, vt Cic. inquit, quando omnes vnum & idem ſentiunt: diſcordia vero, vt Gal. inquit comment. I. de vict. acut. iuſtam ignorantiæ ſuſpicionem apud populum parit. Sciendum igitur Sanguinis miſſionem pro curatione febris peſtilentialis non ſolum ſuperuacaneam eſſe ſed omnĩ etiam periculo plenam. Primum enim conſtat inter omnes Medicos, ſanguinis miſſionem non eſſe, proprium peſtis antidotum. Deinde ſi ſanguinis miſſio ad curationem febris peſtilentialis eſt neceſſaria, adeoque vitæ ſalus in ea cõſiſtit, certum eſt pueris, ſenibus & prægnantib. certam mortem eſſe exſpectandam: nemo enim his venam incidere audebit. Sed præſtat argumenta illorum, qui venæ ſectionem præcipiunt, ordine conſi-

Sanguinis miſſio periculoſa.

derare, vt eo facilius, quid amplectendum sit, appareat.

Primum argumentum sumtum est ab autoritate veterũ Medicorũ Ruffi, Aetii, Æginetæ, Celsi, Auenzoaris, Auicennę & aliorum. Huic argumento simpliciter respondetur, turpe esse Medico, sola niti autoritate, & sine ratione loqui. Præterea Oribasius, Aetius & Æginetа venę sectionem ex proposito non approbant, sed Ruffi sentẽtiã simpliciter recensent. Ruffus etiam ipse non nude sanguinem mittendum esse consulit, sed exsistente magna sanguinis copia. An vero sanguinis copia in febre pestilentiali sufficienter venę sectionẽ indicet, breuiter considerandũ. Hippoc. aphor. 3. sect. 1. In magna sanguinis copia venam sine mora incidendam & plethoram auferendam esse monet. Ergo in febre pestilẽtiali, apparẽte sanguinis copia, vena incidẽda. Respõdeo, dubiũ non est, quin sanguinis abundãtia venæ sectionẽ indicet, cæteris tamẽ parib⁹, quãdo scilic. nulla cõtraindicantia seu prohibẽtia adsunt, quæ sectionem impedire possint

poſſint: nam non ſolum indicantia, ſed etiã prohibentia inter ſe ſunt conſiderãda. Licet igitur ſanguinis abundãtia detractionẽ illius indicet; peſtilens tamen malignitas illã ipſam prohibet, quia per detractionẽ ſanguinis, venenũ agitatur, & p vniuerſum corpus magis magiſq; diffunditur, vnde extrema pernicies cordi exſpectãda, vt Germanicum prouerbium de non agitãdis & mouendis ſtercoribus hoc loco obſeruandum veniat, quo enim magis mouentur, eo latius fœtor diffunditur. Hoc ipſum Thucydides intellexit, inquiens, τὸ κακὸν εὐκείμενον, οὐ κινητέον: Malũ quieſcẽs nõ lædit, ſed agitatũ interimit. Similitudinẽ habem⁹ in vaſis vinariis in quib. ſi aliquid impuri aliquo in loco cõtinetur, ſtatim vbi vinũ extrahitur impuritas magis mouetur, & plures vini partes inquinãtur. Melius igitur eſt probatis antidotis malignitati occurrere, quã illã ipſã ſine fructu periculoſe exagitare. Celſus etiã nõ ſimpliciter ſanguinem mittẽdũ eſſe cõſulit, ſed tunc, quando vires conſtant. Cum autem omnium Medicorũ iudicio non ſolũ vires pre-

ſentes, ſed etiam futuræ Medico diligenter ſint expendendæ, certumque ſit vires in hac febre mirifice cõcidere, vtile erit a ſectione abſtinere. Quantum attinet ad recentiores Medicos, aliquot in medium adducunt rationes, quibus neceſſitatẽ ſanguinis mittendi perſuadere conantur.

Febres putridæ, inquiunt, ſanguinis miſſionem requirunt. Peſtis hæc eſt febris putrida. Ergo Reſpondeo Maiorem eſſe falſam ex Gale. lib. 11 Meth. cap. 41. vbi manifeſte docetur Febres putridas in ſe cõſideratas ſanguinis miſſionem non requirere. Ad Minorem quoq; reſpondeo, Febrem hanc peſtilentialem non eſſe ſimpliciter febrem putridam, ſed graui & excellenti putredinis gradu ad venenatas febres accedere, ideoque alia curatio debetur febribus ſimpliciter putridis: & alia, ſi propriam eſſentiam & characterẽ ſpectes, febribus peſtilentialibus: Quæ enim in vno tertio conueniunt, illa propterea non ſunt eadem, Et per conſequens, eandem curationem non admittunt.

Galenus

Galenus comment.3.in lib.1.Epid. miratur, quod Hippoc. Critoni febre laboranti, & maculas nigras habenti in crure, ſanguinem non detraxerit. Conſtat autem ex ſignis, inquiunt, Critonem peſte laboraſſe. Ergo in peſte vena incidi debet. Reſpondetur, Incertum eſſe, an Crito laborauerit febre vere peſtilentiali: ſunt enim qui putant, venenum ei exhibitum fuiſſe. Poſito tamen Critonem laboraſſe febre peſtilentiali, prudentius tamen egit Hippocrates qui a ſectione venæ abſtinuit quam Galenus, qui intermiſſam admiratur: Sic autoritas autoritate conuellitur.

Magnus morbus requirit magnum remedium, vt eſt venę ſectio. Peſtis eſt magnus morbus. Ergo. Reſponſio: Maior eſt vera: falſum tamē eſt, ſolam ſectionem venæ, eſſe magnum remedium. Sunt enim plura remedia, quæ pro diuerſitate morborū magna eſſe poſſunt: Epilepſia enim, Paralyſis, hydrops, ſunt quidem magni morbi, nemo tamē in his affectibus venæ ſectionem fabile imperabit.

Quod ſudorem promouet, non eſt omittendũ. Sanguinis miſſio promouet ſudorem. Ergo. Minorẽ probant ex Galeno, qui in comment. aphoriſ. 23. ſect. 1. inquit, Sanguinem vſque ad animi deliquium extractum ſępe mouere ſudorem. Reſpondetur: Non eſſe Galeni conſilium, vt nos ad ſimile hortari velit, ſed nude ibi recenſet, quid aliquando caſu fortuito acciderit: Ineptum igitur eſſet, ſiquis ad prouocandum ſudorem extrema illa ſanguinis miſſione vteretur, cũ longe tutiora & meliora remedia ſudorifera ſint in promtu. Præterea minime ſufficere arbitror ſudorẽ ſimpliciter ꝓuocare, niſi tali pharmaco prouocet, quod malignitati ſimul reſiſtat. Hinc ſępiſſime obſeruari licet eorum conatum irritum eſſe, qui abſq; antidotorum vſu vel montes aſcendendo, vel aliis violentiſſimis exercitiis ſudorem etiam largiſſime prouocant.

Repertus quoq; eſt, qui venæ ſectionem ſic adſtruit in febre peſtilentiali, teſte Gal. magna exſicatione opus eſt ſanguinis miſſio maximopere exſiccat.

cat. Ergo ſanguinis miſſio nõ negligẽda. Reſpõdeo, diſtinguendũ eſſe inter preſeruationẽ & curationem. Gal. ad præſeruationem maxime requirit exſiccationẽ: in curatione vero potiſſima intentio ad malignã putredinẽ dirigenda, quã nemo ſanæ mentis venæ ſectione auferre tentabit, niſi quis vniuerſum ſanguinem extrahere velit.

Ab experientia quoque nonnulli argumentantur, multos ſcilicet poſt ſectionem venæ conualuiſſe. Reſpondet Hippoc. aphor. 1. experientiã eſſe fallacem, & Galenus præclare docet, experientiam nũquam a ratione diuellendam eſſe. Clariſſimus etiam Eraſtus dicere conſueuit, diligẽtius obſeruandũ eſſe, quod rationi & naturæ rerum conſentiat, quã quod caſu fortuito eueniat. Sed ne nimium detrahere videar experientiæ, quæ in viro bono vicẽ methodi, ſupplet, ſciẽdum etiã clariſſimã multorũ Medicorum experientiã de nõ ſecanda vena in febre peſtilẽtiali exſtare. Primũ cõſtat, cũ an. 1529. ſudor Anglicus totã ferme Germaniã infeſtaret, vt plurimũ oẽs

interiisse, quibus sanguis fuit detractus. Referũt etiam Annales An. 1510. febrem pestilentialem crudeliter in Gallos sęuiisse, ad quam profligãdam, quibus aluus fuit ducta, vel sanguis extractus, omnes multo citius interiisse. Præterea Iulius Palmarius scriptum reliquit, cum An. 1568. pestis Lutetiæ grassaretur, omnes habuisse calamitosum exitũ quibus sanguis fuit missus, reliquos vero assumtis cordialibus & Alexipharmacis remediis conualuisse. Ioannes Langius celebris Medicus pessimam Germanorum consuetudinem prolixe detestatur, qui potissimum pestis remedium in sanguinis profusione collocãt. Accedit autoritas præstantissimi Gesneri, qui in magna illa Tigurinorum pestilentia obseruauit funestum illorũ exitum, qui spem vitæ in sectione venę collocauerant. Longum etiam esset & superuacaneum, eos nominatim hic recensere, quibus hoc pestis tempore venæ sectio infelicissime cessit. Nec deniq; desunt multorum clarissimorũ Medicorum Theses de non secanda vena

in morbis

in morbis malignis publico omnium iudicio approbatę. Hāc eandē ſectionē improbarunt Montanus, Andernacus, Lemnius, Friſimelica, Doncellinus, Bellocatus, aliique celeberrimi Medici. Verum enim vero ſunt adhuc non nulli, qui certis conditionibus ſectionem venæ nobis obtrudere conantur, quorum tamen maxima inter ſe eſt diſſenſio. Alii enim ſine mora quā primum ab inuaſione morbi ſanguinem mittūt. Alii exſpectandum eſſe præcipiunt, donec tumores vel maculę erumpant, ne venæ ſectio in parte vel latere tumoribus aduerſo inſtituta, naturæ motum impediat, & venenum de vno latere in alterū deducat. Alii item ad animi deliquium ſanguinem mittunt, Alii parce mittendum eſſe conſulunt. Alii denique ſtatim quidem ab inuaſione morbi ſanguinē detrahūt, ſimul tamē Alexipharmacum exhibēt, & cucurbitulas partib⁹ glādulosis, ad quas natura venenatos humores protrudere ſolet, affigunt, & ſic demum venā incidunt, ſperantes motum naturæ hoc appara-

Conditionalis ſanguinis miſſio improbatur.

tu impediri non posse. At vero si horum Medicorum placita accuratius perpendamus, apparebit omnes in errore versari, & miseros homines in extrema vitæ pericula coniicere. Qui enim statim ab inuasione morbi sanguinem mittunt, præterquam quod ipsissima negligunt Alexipharmaca, quę sine cunctatione exhibēda erant, ægrum in præsens discrimē vitæ præcipitant. Cum enim per initia morbi incertum sit, an natura, cuius minister Medicus esse debet, veneni ꝓpulsionem parte inferna vel superna, latere dextro vel sinistro sit tentatura, cæcæ fortunæ rem committant necesse est. Si enim Medicus venam cubiti aperiat, natura vero maculas & tumores parte inferiore, vtpote in cruribus propellat, dubium non est, naturæ motum iam impeditum esse. Eadem ratio est, quando sinistri lateris vena inciditur, natura interim in dextro latere propulsionem moliente. Quapropter venæ sectio statim ab inuasione morbi sine præsenti periculo administrari nequit. Qui consulunt ex-

spectan-

ſpectandum eſſe tempus èrumpentium tumorum & macularum, & deinde ex eodem latere ſanguinē mittunt, ij in præceptũ Hippocratis grauiter impingunt, quod peſtilētiſſimo hoſti inducias permittunt: in acutis enim morbis, quod mouendum eſt, id ſtatim initio moueri debet, vt inquit aphor. 29. ſect. 2. Præterea, ſi, quod frequenter accidit, natura in vtroque latere, parte etiam ſuperna & inferna maculas expellat, an non Medicus anceps redditur, & venæ ſectio periculoſa? locũ enim non inuenit, quem ſecure incidere poſſit. Qui ad animi deliquium ſanguinem mittunt, ſunt omnium audaciſſimi, & vitam, quæ in ſanguine fundata eſt, ſimul cum ſanguine profundunt, quin etiam virium robur, quod ad ſuperandum hunc atrocem hoſtem eſt neceſſarium diſſoluunt, vt ſub tanto peſtis onere miſeris omnino ſit ſuccumbendum. Qui parce ſanguinem mittunt, trepidationem & ignorantiam declarant, credentes parum, parum nocere, cum tamen nullum ſit

tam exiguum erratũ, quod teste Hippoc.2.Epid. in morbis acutis magnopere lædere non possit. Qui denique confestim sanguinis missionem imperant, sed corpus simul, extrinsecus quidẽ, cucurbitulis impositis, intrinsecus vero Alexipharmacis assumtis, muniunt, satis illo ipso apparatu declarant, se rem magni periculi tentare, alioquin istum apparatum omitterent. Et hæc de non secanda vena.

Purgatio. Si alui cõstipatio incidat, nõ erit negligẽda, sed idoneis clysterib. & suppositoriis subducũt subducẽda. A medicamẽtis vero electiue purgantibus, multoq; magis ab Antimonio aliisq; violentissimis pharmacis prorsus abstinendum. Quæ enim fortiter purgant, non solum veneno & malignitati nihil resistunt, sed ipsa etiam per se maligna qualitate prædita sunt, qua corporis vniuersi robur labefactant & dissoluunt, vt non immerito Asclepiades fortia medicamenta purgantia reiicienda censuerit. Minime igitur audiendi sunt Empirici, qui Antimonium in principio morbi assum-

tum

tum venenatos & corruptos humores mirabili proprietate ſuperne & inferne expellere turpiter nugantur. Nec video, ex quo fundamento quibuſue rationibus nuper quidam Euphorbium tam pueris, quam adultis tuto ꝓpinari poſſe, publice ſcripſerit. Tumoribus vel puſtulis debito tempore apparentibus, ægri animum abiicere haud debent, ſed ſalutis & reſtitutionis ſpem certiorem animo concipere: tumores enim erumpentes naturæ robur in expellenda malignitate arguunt. Confeſtim igitur negotium illud perito & fideli chirurgo demandandũ, qui omni ſtudio, & ſi opus eſt, cucurbitularum impoſitione tumorem magis magiſque euocet: deinde idoneis Emplaſtris ad ſuppurationẽ perducat. Vſitatum eſt Emplaſtrum illud quod ex cœpa & theriaca conficitur. Accipe cœpam magnã eamq; excauatam theriaca reple, & ſub prunis vel cineribus calidis ad mollitiem coque, deinde in mortario ad cataplaſmatis formam contunde. Cum autem theriaca inter corpus aſſum-

ta malignitatem ad exteriora propellat, ſuſpicari licet, extra corpus adhibitam, venenum ad interiora propellere. Qui tamen veterum veſtigiis inſiſtendum putant, dent operam, ne theriaca inter aſſandũ aduratur, quod non raro fieri ſolet vt longe tutius ſit cæpas ſolas aſſare, deinde inter contundendum theriacam admiſcere. Si metus imminet, ne tumores retrocedant aut euaneſcant, fortiora attrahentia erunt admiſcenda, vt ſunt ſemina erucę &naſturtii. Alii aliis vtuntur Emplaſtris, quibus magno ægrotantium malo adeo interdum obducunt tumores, vt nihil euaporare aut tranſpirare poſſit. Cum vero conſtet, naturam non ſolum per viſibilem ſudorem, ſed etiam per inuiſibilē tranſſpirationem ea potiſſimum parte, vbi tumor apparet, venenum expellere, iniungendum eſt Chirurgis, vt pro magnitudine tumorum Emplaſtra aliquot foraminulis peruia parent, ne venenum intus cohibeatur, ſed liberum per foramina egreſſum habeat. Hinc etiam apparet, in quanto errore

errore verſentur, qui delicatis aut impatientibus ægris gratificari cupiunt, & tumorum peſtilentialiũ ardorem & dolorem vſu frigidorum & repellentium medicamentorũ demulcere ſtudent, reipſa vero malignitatem ad interna viſcera repercutiũt. Huic errori Auicenna occaſionẽ dediſſe putatur, qui gallas, plantaginem, mala granata, aliaq; repellentia cum aceto cocta cataplaſmatis loco imponere nõ veretur. Etſi vero dolor attrahentium & maturantiũ medicamẽtorum vſu exaſperetur, febris etiã quandoq; augeatur: præſtat tamen, momentaneum dolorẽ certæ deſperationi præferre, & ab vſu repellentium abſtinere, id quod Galenus nõ ſolum in ſimplicibus tumoribus iuxta principale aliquod membrum cõſiſtentibus, ſed vel maxime in tumoribus malignis obſeruandũ eſſe paſſim inculcat. Deteſtandus etiam alter Chirurgorum error, quando tumores æſtuantes, neſcio, quib. non oleis inungũt, quaſi ſine inunctionib. nihil præclari perfici poſſit, cũ tamen oleorũ aliarumq; re-

rum pinguium vſu calor conſeruetur & augeatur. Tumore ad ſuppuratio-nem perducto, res omnis ſalua eſt, & in portu nauigatur. Sin præter ſpem tumor euaneſcat, vnica ſalus in crebris ſudoribus conſiſtere videtur: Si nec crebri ſudores, vel ob cutis denſitatem, vel ægri impatientiam, cieri poſſunt, ęgri autem nihilominus euadant, timendum, ne malum aliquando recurrat, quod Turckhemii pluribus, & Alzææ nõnullis accidiſſe compertum habeo.

Quapropter in ſuſpectis illis caſibus ferro peragendum, quod medicamentis obtineri non poteſt, vnde nonnulli lata forcipe, cuius vſus in parandis ſetaceis apud Italos eſſę ſolet, cutem ſanam, paulo infra tumorem apprehendunt, & ignito ſtylo ferreo illam perurunt, deinde radicem conſiligenis, cuius mirificam virtutem Columella lib. 6. cap. 5. deſcribit, butyro illitam inſerunt, & ſic venenum cum cute miraculoſe excidere faciũt. Et quidem hucuſque de Febris Peſtilentialis tam præſeruatione quam curatione.

ratione. Quod restat, nobis orandus est Deus, vt oculis suæ misericordiæ varias humani generis calamitates respiciat, medicamentis gratiose nobis concessis felicem operationem largiatur, penasque meritas clementer auertat.

APPENDIX

CONTINENS REFVTATIONEM QVINQVE

Argumentorum, quibus M. Ioannes Gramanus probare conatur, Theriacam, Mithridatium, Ouum aureum, & similia alia, non esse vera febrium pestilentialium antidota.

ARGVMENTVM I. M. Gramani.

QVODCVNQVE medicamentum intra corpus assumēdum manifesta venena recipit, non potest esse antidotum contra venena. Atqui Theriaca recipit manifesta venena viperarum, serpentium,

venenatorum vermium, carnium & pinguedinum venenatorum. Ergo.

Refutatio.

M. Gramanus Maiorem propositionẽ nulla probatione egẽtem, probat dicto in ſcholis vſitato: Tale additum tali, fit magis tale. Minorem, quæ probatione egebat, alto ſilentio præterit. Cũ enim nugas illas leui ſaltem probationis vmbra palliare non poſſet, ſilẽtio probationẽ obduxit. Falſiſſimũ vero eſt, quod Gramanus de ſerpentibus, venenatis vermibus, carne venenata & pinguedine eructare non erubuit: nihil.n. tale in Theriacam recipitur. Viperas quod attinet, conſtat illas nõ integras & ſecundum omnes partes, ſed ſecundum caudam, caput & pedes, venenatas eſſe: cum vero latera ſaltem viperarum in Theriacam ſumantur, corruit, quod de viperis adduxit. Nec mirum videatur Gramano, Venenum certis partibus inhærere: eſt enim ea multorũ animantiũ conditio, vt in certis & determinatis partibus venenũ habeãt. Exemplo nobis inter alia ſunt Scorpiones, quorum ve-

rum venenum in ſola cauda conſiſtit, quia vim ſibi inferre volẽtes cauda inuerſa aculeũ dorſo leuiter infigunt, iſtoq; modo mortem ſibi conſciſcunt: quando.n. moleſtãtur ſcorpiones, omniſq; elabendi via intercluditur, furore quaſi pciti aculeũ dorſo infigũt, mortemq; celerem ſibi inferunt. Nec credere licet, Scorpiones ex tantulo vulnere interire, cũ obſeruauerim eos lõge maiora acu inflicta, citra vitæ diſcrimen ferre. Ergo manifeſtũ euadit, venenum in ſola cauda reſidens, vitæ ſcorpionis tanquã contrariũ inſidiari. Simili modo cantharides non ſunt abſq; veneno, quib. tamen, ſi alias, pedes & caput ſuſtuleris, non ſolũ innoxium, ſed etiã vtile medicamentũ habebis. Sic canis rabioſi virus & venenum omniũ iudicio & experientia in ſola conſiſtit ſaliua, Aſpidũ venenum in ouis, Leopardi in felle, Muris in vrina, Torpedinis in ſumma cute. Sed ad viperas redeo, de quibus Galenus clariſſimus auctor, libr. 11. de ſimpl. medicam. facult. cap. 2. & de optima ſect. cap. 12. memoriæ prodidit, ægros

quoſdam deſperatos vini vſu, in quod integræ viperæ caſu fortuito inciderant, non ſolum nihil periculi paſſos, ſed potius conualuiſſe. Tanta igitur virtus reſiſtẽdi malignitati viperis ineſt, vt malignitas in extremis quibuſdam partibus conſiſtens a virtute Alexipharmaca prorſus eneruet & infringatur. Præterea multorum ſeculorum fidiſſima experientia Gramani ineptias apertiſsime refellit. Quis enim ignorat Commodum, Traianum, Seuerum, alioſque Romanos Imperatores trochiſcis viperinis contra omnis generis venena feliciſſime vſos eſſe. Luculentiſſimum vero Mithridatis exemplum exſtat, qui crebro huiuſmodi antidotorum vſu corpus ſuum ab omni veneno liberum & immune præparauit. Locum etiam non habet, quod magnæ auctoritatis Medicus ſcriptum reliquit, Dioſcoridem præcepiſſe, vt vaſa vinaria diligenter munirentur, ne viperæ illapſæ vinum veneno inficerent. Dioſcorides enim viperarum non meminit, ſed phalangiorum & ſtellionum, peculiari

culiari natura vino inſidiantiũ. Quapropter fictum eſt, quod M. Gramanus de viperino veneno obtrudere conatur.

ARGVMENTVM II.
M. Gramani.

VEnenata ſimplicia vegetabilia antidotis non ſunt permiſcenda. At vero opium, Hioſcyamus, Mandragora, ſunt ex numero venenatorum vegetabilũ. Male igitur fit, quod antidotis permiſcentur. Minorem ex cap. 17. de Theriaca ad Piſonem probare nititur, vbi Galenus fatetur, Theriacam aliquãdo exhibitã fuiſſe puero, qui ſequẽte nocte vitam finiuerit.

Refutatio.

Textus, quem Gramanus ex Galeno adducit, ad probationẽ argumenti nihil facit. Primum enim conſtat, librum de Theriaca ad Piſonem non eſſe Galeni, ſed alterius cuiuſdam, ſub Galeni nomine editum. Deinde auctor iſtius libri conceptis verbis inquit, puerũ diſſolutum cum alui profluuio obiiſſe, calore nimirum natiuo

a febre ardente, qua puer laborauit grauiter afflicto, accedēte ignea Theriacę natura omnium virium diſſolutionem ſuperueniſſe. Hinc quod frequētiſſime in acutis fieri ſolet, alui ꝓfluuium ſucceſſit, de quo Hipp. libr. 3. Epid. ſect. 3. facta repetitione, inquit, Omnes aluus ſuſtulit. Liquido igitur apparet Gramanū ex verbis Gal. ſenſum iſtum minime extorquere poſſe, puerū propter admiſtum opiū, hyoſcyamum & mandragorā, ſed potius diſſolutū ex alui pernicioſo & lethali profluuio exſtinctum eſſe. Hūc morbi exitum præuidēs auctor iſtius libri ad Piſonem, Theriacæ exhibitionem omnino diſſuaſit, parētes vero, pueri mortem exoptantes, inuito Medico Theriacam exhibuerūt. Verum cum omnib. in Medicina verſatis ſit notiſſimum, opium, mandragorā, & hyoſcyamū, nec caloris natiui diſſolutionem, multo minus lethale alui profluuium excitare poſſe, qui aluū potius ſupprimunt, euidentiſſimum euadit, puerum non propter admiſtū opium, &c. exſtinctum eſſe. Quapropter Gramanus

manus vires dictorũ simpliciũ partim non intelligit, partim verba auctoris mala fide allegat. Cum aũt Gramanus opium, hyoscyamũ, & mandragoram tantopere exagitet, quamuis solum opium in Theriacã, reliqua vero in cõpositionẽ aureæ Alexandrinæ ingrediant̃, videamus, an hæc tria inter venena sint connumeranda. Venena omnium Philosophorũ & Medicorum iudicio sunt, quæ inexplicabili vi, & ꝙ Aristot. problem. 48. addit, in parua quantitate præsentaneã mortẽ inferre possunt. Iam vero nullũ dictorum simpliciũ medicamentorum inexplicabilẽ habet vim, sed manifestam, nec in parua quantitate exhibitũ præsentaneam mortẽ inferre põt. Ergo nihil horum inter venena referendũ. Et sane opium ꝙ attinet, testantur Medici Colonienses & Florentini minoris Asiæ populos magno studio excolere papauera, vt opiũ inde ad quotidianũ vsum sibi ꝑparent, quo cum innoxie vtant̃, venenatũ esse nequit. Matthiolus etiã memoriæ reliquit, nõ solũ Hetruriæ & Insubriæ populos ex semine

papaueris placentas ad victum parare, ſed Styrios & Auſtriacos oleum ex nigri papaueris ſemine preſſum, olei oliuarum vice cibis ſine vllo periculo admiſcere. Semen autem hyoſcyami triplex eſt: aliud nigrum & deterius, alterum flauum pauloque mitius, tertium album & ſecuriſſimum, quod etiam in compoſitionem aureæ Alexandrinæ ingreditur.

Mandragoram denique quod attinet, Dioſcorides fidiſſimus teſtis literis mandauit, Opiliones mandragoram ſine vllo periculo ad cõciliandum ſomnũ ſæpiſſime deuorare. Etſi autem vniuerſa mandragoræ planta in tertio refrigerantium ordine collocetur: Oribaſius tamen lib. 14. cap. 10. haud obſcuram caliditatem ei tribuit, quæ meo quidem iudicio in cortice mandragoræ, qui ſolus in dictam compoſitionem ingreditur, potiſſimum conſiſtit. Sed largiamur Gramano, Opium, hyoſcyamum & mandragoram, quandoque etiam a Galeno deleteria, id eſt, venena vocari, fit tamen hoc longe alio ſenſu. Deleteria e-

ria enim differunt: alia proprie ſunt deleteria, quæ occulta & inexplicabili ratione in parua etiam quantitate exhibita præſentaneam mortem inferunt, vt ſunt Napellus, Neriũ, Sublimatum, & ſimilia. Alia improprie deleteria dicuntur, quę exceſſiua tantum primarum qualitatum intemperie aliquid malitiæ obtinẽt, & non niſi in magna quantitate exhibita lædunt, ideoque malitioſa potius quam venenata dici debent, cuiuſmodi ſunt Euphorbium, hyoſcyamus mandragora & ſimilia, quorum tamen malitia aliorum medicamentorum artificioſa miſtura ita corrigi & emendari poteſt, vt nihil inde periculi ſit metuendum.

ARGVMENTVM III.

QVæcunque medicamenta in ſudore vultus ſecundũ præceptum Dei non elaborantur, ſed cruda offeruntur, vſurpari haud debent. Atqui Theriaca, Mithridatium, Ouum aureum non elaborantur ſecundũ præceptum Dei, ſed cruda ſine labore in vnum congeſta offeruntur. Ergo, &c.

Refutatio.

Gramanus hic confundit diuersa argumenta: aliud enim est medicamenta sine sudore præparare, aliud vero medicamenta, sine idonea præparatione offerre. In prima argumẽtandi forma manualem seu corporalem laborem ad sudoris profusionem a Galenicis simpliciter requirit. Hinc apparet Ioannem Gramanum nõ solum esse Magistrum Philosophiæ & Medicinæ, sed etiam profundum Theologũ, qui omnium primus Galenicorum Theriacam ex verbo Dei improbare didicit. Verum, dictum illud scripturæ quod attinet, constat inter Theologos Gramano saniores, per sudorem non solum manualem operationem ad sudorem vsque productam, sed etiam concessas meditationes, curas, cogitationes, anxietates animi, & quidquid omnino est, quod ad acquirendum victum pro vniuscuiusque conditione & legitima vocatione negotium facessit. Cum M. Gramanus veram sacræ Scripturæ mentem ignoret, nulli mirum esse de-

ſe debet, quod relicto ſacrarum literarum ſtudio, deſertaque concionandi vocatione, falcem in artem Medicã intulit: grauius enim erratum eſt, non intellecto ſenſu verbi diuini auditorum animas, quam vitam ægrorum, non intellecta Medicina temerario auſu perdere, cum vel ipſorum Iureconſultorum decreto ſolis Medicis, ſi diis placet, impune occidere liceat. Alterum valde puerile & abſurdum eſt: Si Piſtores, inquit Gramanus, lanij, coqui, omneſq; alij, qui circa præparationẽ ciborum verſantur, recte faciunt, quod magna cura multoque labore vtilia ab inutilibus ſeparant, omnia ſubigunt, elixant, aſſant, nihilque ſine laborioſa præparatione crude & cocte comedendum offerunt, ne ventriculis ſanorum hominum moleſtia in concoquendis cibis inferatur, inique & præpoſtere agunt Medici, qui minori induſtria nulloque labore crudas radices debilibus ægrorum ſtomachis deuorandas & concoquendas exhibent.

Sed apta mehercle, eſt ſimilitudo

ex ipſiſſimo Gramani cerebro enata. Quis pter Gramanũ rerũ Medicarum adeo imperitus, vt ſtatuat medicamẽta concoqui in ventriculis. Diſcat igitur Gramanus medicamenta & alimẽta longiſſime inter ſe differre: hæc enim poſſunt & debent ita præparari, vt facile alterentur & concoquantur: Medicamenta vero nullo modo præparari poſſunt, vt in ventriculis concoquantur. Concoctio ſiquidem nihil aliud eſt, quã deductio eius quod concoquitur in familiarem naturam & ſubſtantiam partium concoquentium, ideoque eſt neceſſum, vt inter materiam concoquendam & partem concoquentem quædam ſit familiaritas & cognatio. Iam vero inter medicamenta, & partes concoquentes talis familiaritas, ne excogitari quidem poteſt, qualis eſt inter alimenta & dictas partes concoctioni deſtinatas, quin imo medicamenta occulta quadam diſcordia in corpus noſtrum agunt vireſque ſuas expediunt, maxime vero, ſi vehementer & ſtrenue operantur. Quapropter Gramanus ſuo anima-

animali & vegetabili alexipharmaco in formalem eſſentiam reducto, nulla calcinatione, præcipitatione, exaltatione, nulliſque ante fornacem laborioſis ſudoribus aptitudinem imprimere aut infundere poterit, vt quatenus medicamentum eſt, in ventriculo concoquatur. Quod vero indomita maledicentia obiicit, Galenicos crudas radices ſine vlla præparatione in Theriacam coniicere, impurum & palbabile eſt mendacium: vt enim aliorum medicamentorum laborioſas præparationes taceam, ſolius certe Theriacæ compoſitio non vnius, ſed multorum dierum ſingularem induſtriam & laborem haud exiguum a fidelibus pharmacopœis exigit.

ARGVMENTVM IIII.

COmpoſita medicamenta, in quibus ſimplicium medicamentorum vires ſuffocantur & exſtinguuntur, nullius ſunt efficaciæ. In compoſitione Theriacæ vires ſimpliciũ medicamentorum nimia vini & mellis copia ſuffocantur & exſtinguuntur. Ergo, &c.

Refutatio.

Hæc obiectio vera eſt, ſi nimia vini & mellis quantitas affundatur: Si vero iuſta vini & mellis quantitas & apta ad pondus ſpecierum proportio obſeruatur, quemadmodũ in diſpenſatione Theriacæ, ſingulari induſtria requiritur, nulla viriũ ſuffocatio metuenda. Vinũ ergo quod attinet tantum illius ſumitur, quantũ diſſoluendis ſuccis & liquorib. ſatis eſt. Quantitas vero mellis ea in antidotis eſſe ſolet, vt ad vncias 4. ſpecierũ ſeu ſimplicium medicamentorum, vna libra mellis ſumatur. Cũ igitur ſpecierum Theriacam conſtituentium pondus ſit quinquaginta ſeptem vnciarum, & duarum drachmarum, recte mellis libræ 14. & vnciæ 3. adiiciuntur: interdum tamen propter ægros delicatos plus mellis adiicitur, in quo caſu maior etiam antidoti doſis conſtituitur: in ipſa vero antidotorũ diſpenſatione maior mellis copia nunquã adiici debet, quam quæ dicta eſt, eo quod facilius eſt, vſus tẽpore vni alicui doſi plus mellis addere quã detrahere. Deinde re-

de respondeo: Etsi in compositione medicamentorum, vires simplicium aliquantum imminuantur: compositi tamen medicamēti vis nullo modo imminuitur. Theriaca enim semel confecta, naturam & vim, quæ ex mistura resultat, constanter retinet, licet simplicia tantillum deperdant. Sed Gramanus, cum Chymicus haberi velit, hac in parte parum caute loquitur: Chymicis .n. nihil vsitatius est, quam ꝙ simplicia sua medicamenta multis modis, vel in vino, vel vini spiritu, in aceto, &c. infundunt, suffocant, tandemque extrahunt. Si ergo in his medicamentorum infusionibus nulla virium suffocatio, cur in Theriacæ præparatione pertimescenda? Quid hodie omnibus Medicis vsitatius, vel efficacius etiam, quam extractis (vt vocant) vti? Hæc vero quæ extrahi debent, an non idoneis liquoribus prius perfunduntur diebus aliquot, iis innatare permittuntur, denique secundum artis legem extrahuntur? Hæc si perpēdisset Gramanus, æquiorem de Theriaca sententiam pronuntiasset.

ARGVMENTVM V.

Medicamentum, cuius certa dosis obseruari nequit, periculose vsurpatur. At vero Theriacæ nulla certa dosis obseruari vel exhiberi potest. Ergo, &c. Minorem Gramanus probat. Quia simplicia medicaméta quæ Theriacam constituũt, vt plurimum sunt exotica, ideoque haud constat, an ad perfectionem seu integritatem singula puenerint, nec ne? Sunt enim anni constitutiones & temperaturæ dissimiles, & proinde terræ nascentia modo perfecte, modo imperfecte cõcoquuntur. Quando igitur incertum est, an exotica perfectã maturitatem & naturales facultates consecuta sint, certa dosis obseruari nequit: quæ enim perfectas acceperũt vires, in minori, quæ imperfectas, in maiori dosi sumuntur. Incertum præterea est, quo tempore singula collecta, quomodo reposita, an adulterata vel integra ad nos perlata sint, &c.

Refutatio.

Hanc Gramani dementiã satis mirari nequeo, cum nemo tam sit rudis, rerum-

rerumq; imperitus, qui vinum, quod in multis prouinciis exoticum eſt, colore ipſius cõſiderato, odore & ſapore exploratis diiudicare nequeat, an ſufficiente calore ſolis excoctum ad maturitatem peruenerit, an debito tempore expreſſum, an puro vel impuro cado exceptum, an aquæ miſturam, ſulphur, vel ſimile quid paſſum ſit. Pomum immature ab arbore decerptum, marcor, tabes, & rugæ arguũt. Radices, omniaque alia ſimplicia minus conuenienter exſiccata aut repoſita fuiſſe, ſitus, mucor, fœtor, aliaque indicia produnt. Recentia ſapore, odore, viſu, pondere: inueterata aũt leuitate, carie, inſipiditate, aliiſq; notis percipiuntur. Quicunque igitur Medicus ſenſibus non deſtituitur, etiam exoticorum naturam & perfectionem ingenioſa explorare, certamque medicamentorum doſin inueſtigare, & illam ipſam non ſolum pro ratione ætatis, quod vnicum Gramanus conſiderat, ſed etiam pro ratione anni, regionis, temperamẽti, ſexus & morborum cum ſumma diſcretione præ-

ſcribere poterit. Potiſſimum ergo inſtrumẽtum, quo certa & idonea medicamenti doſis decernitur, eſt ſenſuum beneficium: Primum enim ſingulorum ſimplicium medicamentorum compoſitionẽ aliquam cõſtituentium vis & facultas ſenſuum iudicio ſeorſim inquirenda, quod præter alios magna omnium admiratione præſtitit Galenus in libris xi. quos de ſimplicium viribus exarauit. Deinde eorundẽ ſenſuum opera totius compoſiti vis, quæ ex multorum ſimplicium miſtura emerſit, diligenter conſideranda. Quod ſi ſenſibus acceſſerit rerum experientia, firmius iudicium de certa doſi habetur. Circa experientiam vero obſeruãdum, quod Gal. 2. & 5. de ſimpl. facul. docet, non omnes experiri poſſe. Eſt enim experientia, teſte Alexandro, in lib. 1. Diuin. Ariſtotelis, cognitio artificioſa & rationabilis a memoria proficiſcens. Quicunque igitur artificioſe ratiocinari nequeunt, illi ipſi nec experiri poſſunt. Hinc Gal. tex. 1. in com. Quę in Medicina fiunt, inquit, temeritatis indicium

indicium esse experientia sine ratione vti. Quapropter ratio ab experientia nunquam diuellenda, nec quod casu accidit, vel quod in vno & altero obseruatur, pro experto habendum, sed quod in pluribus eodem semper modo se habentibus accidere videmus. Cognitis huncin modum simplicium & compositorum medicamentornm viribus, danda est opera vt singulorũ etiam arcanas proprietates perspectas habeamus quod Gal. com. 3. in 1. Epid. tex. 1. in diligenti Medico requirit. Præterea medicamenta tam simplicia, quam composita, non solum ad certam qualitatum classem, sed etiam ad certum classis gradum sunt reducenda: minime ẽnim scire sufficit, an medicamentum in primis qualitatibus calidum sit, frigidum, humidum vel siccum: item in secundis qualitatibus, an adstringendi vel laxandi, attenuandi vel incrassandi facultatem obtineat, verum etiam scire expedit, ad quem vsq; gradũ talis facultas peuenerit. Pari prorsus studio sensuum & experientiæ be-

neficio ipſorum morborum qualitates, qualitatumque gradus inueſtigantur, vt apta ſit medicamentorum ad morbos proportio. Quicunque igitur has aliaſque circumſtantias diligenter expendit, omnium medicamentorum certam doſin inuenire & exhibere poterit. Exẽpli gratia: Cum Theriaca nõ ſolum inſigniter calefaciat & exſiccet, ſed etiam ſua proprietate venenis aduerſetur & vehementer operetur, nõ merito vna drachma plus minuſue pro ratione reliquarum circumſtantiarũ exhibetur. Hæc eſt certa & indubitata Theriacæ quantitas ſenſuum beneficio inuẽta, & multorum ſeculorum experiẽtia confirmata, contra quam Gramanus ne hiſcere audebit. Nunc diſpiciẽdum, an ſpagirici Alexiterii Magiſter certiorem doſin obſeruet. Sumitur, inquit, Alexiterium Spagiricum pondere quinque granorum ſingulis diebus, vel pondere granorum xv. bis in ſeptimana. Primus igitur modus vtendi Alexiterio Gramaniano alterum excedit v. granis, ſed paulo poſt aliã do-

ſin,

ſin,eamque (ſi Diis placet) accuratiſſimam ſubiicit,tantum, inquit, accipitur,quantum mucrone cultri comprehendi poteſt. O præclaram doſis certitudinem ſibilo & cachinno dignam. Quis præter Gramanum tam rudis, qui medicamenta magni momenti,tam dubio incertoque pondere exhibeat? Eſt enim cultrorum maxima diſſimilitudo : alij ſiquidem latum, alij acutum habent mucronem, vt priori modo integra vncia, poſteriori vero vix drachma capi poſſit. Videt igitur Gramanus, Galenicos, quos diffamare deſiderat,longe maiori cura & conſideratione etiã circa medicamentorum doſin & quantitatem verſari.

FINIS.